

بررسی مهارت‌های حرفه‌ای مورد نیاز مروجان کشاورزی استان‌های غرب کشور

جعفر غفاری* - کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی

سید محمود حسینی - عضو هیئت علمی گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تهران

چکیده

مروجان کشاورزی به منظور ایفای نقش‌ها و وظایف خود در راستای ایجاد تغییر، علاوه بر دانش و مهارت فنی در کشاورزی باید مهارت‌هایی را تحت عنوان «مهارت‌های حرفه‌ای» دارا باشند. از طریق مرور و بررسی منابع و مراجع علمی موجود، ضمن تعیین نقش‌ها و وظایفی برای مروجان می‌توان مهارت‌هایی را تحت عنوان مهارت‌های حرفه‌ای برای ایفای چنین وظایفی مشخص نمود که عبارت‌اند از: توانایی در شناخت موقعیت موجود، مهارت در برقراری ارتباط، مسئله‌یابی و تجزیه و تحلیل مسائل، برنامه‌ریزی ترویجی، نوآوری، روانشناسی یادگیری، تکنولوژی آموزشی، ارزشیابی، مدیریت و رهبری. به منظور بررسی مهارت‌های حرفه‌ای مروجان کشاورزی غرب کشور در استان‌های همدان، کرمانشاه، کردستان و ایلام، اقدام به تحقیق میدانی از نوع توصیفی کاربردی گردید. جامعه آماری تحقیق شامل ۲۱۲ نفر بود که ۶۵ درصد آنان به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات لازم از پرسشنامه‌ای حاوی ۲۳۲ سؤال استفاده شد. پس از جمع‌آوری اطلاعات مورد نظر و تجزیه و تحلیل آماری آنها، نتایج در دو قسمت توصیفی و استنباطی طرح گردید. در قسمتی از این تحقیق میزان ضرورت مهارت‌های حرفه‌ای منتخب از دیدگاه مروجان بررسی شده است، نتایج، حاکی از این است که هر ده نوع مهارت حرفه‌ای از دیدگاه نمونه آماری واجد اهمیت زیادی است. در عین حال مهارت در کشاورزی اهمیت بیشتری دارد. احساس نیاز آموزشی مروجان نسبت به ده نوع مهارت حرفه‌ای در حد متوسط است، در عین حال در تعیین اولویت‌این نیازها ملاحظه می‌شود که مهارت در برنامه‌ریزی ترویجی، نوآوری و مهارت در مسئله‌یابی و تجزیه و تحلیل مسائل به ترتیب در ردیف‌های اول تا سوم قرار می‌گیرند. در این تحقیق همچنین بررسی ارتباط بین احساس نیاز آموزشی مروجان متغیر وابسته و تعدادی متغیر

* Email: j55ghaffari@yahoo.com

مستقل، فرضیه‌های تحقیق را تشکیل می‌دهند. آزمون فرضیه‌ها نشان داد که در مورد هر دو نوع مهارت حرفه‌ای منتخب، ما بین احساس نیاز آموزشی مروجان و متغیرهای مستقل سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، سابقه کار ترویجی، و انجام امور غیر ترویجی ارتباط معنی دار وجود ندارد. به غیر از مهارت تکنولوژی آموزشی در مورد بقیه مهارت‌های حرفه‌ای، ارتباط معنی داری بین احساس نیاز آموزشی و متغیر مستقل گذراندن دروس ترویجی در دوره‌های بدو خدمت مروجان وجود ندارد. بین احساس نیاز آموزشی نسبت به مهارت‌های برقراری ارتباط، برنامه‌ریزی، روانشناسی یادگیری، و رهبری و نظر آنان راجع به این مهارت‌ها همبستگی وجود دارد. در این تحقیق همچنین برنامه‌ها و سیاست‌های مناسب آموزشی، روش‌های آموزشی مناسب و نیز محل‌های مناسب برای آموزش مروجان از دیدگاه نمونه آماری بررسی شده است. با استفاده از نتایج این تحقیق می‌توان نسبت به برنامه‌ریزی مناسب جهت آموزش مهارت‌های حرفه‌ای به مروجان اقدام نمود.

واژه‌های کلیدی: مهارت‌های حرفه‌ای، مروجان، روش‌های آموزشی، همدان / استان، ایلام / استان، کردستان، کرمانشاه / استان.

مقدمه

در ظرافت و نیز پیچیدگی فعالیت‌های ترویجی همین بس که بگوییم اصلی‌ترین هدف این مکتب آموزشی ایجاد تغییر در رفتار روستاییان و آموزش مهارت‌های نو، به آنان است. ترویج می‌خواهد در باورها و رفتارهایی که ریشه در فرهنگ و سنن و آداب و عادات جامعه دارد و نسل به نسل از پدران به فرزندان انتقال یافته تغییر ایجاد کند؛ در حالی که این‌گونه تغییرات که در واقع نیازهای آموزشی روستاییان محسوب می‌شود، برای آنان مشکل و نیاز محسوس و درک شده‌ای نیست و حتی گاهی در مقابل این گونه اقدامات مقاومت نیز می‌کنند. علاوه بر این، مخاطبان ترویج مردمی هستند که در جوامع کوچک و کم‌بهره از امکانات، زندگی می‌کنند و عموماً مشکلات و عوامل محدودکننده فراوانی در کار و زندگی خود دارند. این کار چگونه باید انجام پذیرد؟

عاملان و مجریان تغییر و تحول

در نظر اول، در صف مقدم جریان ترویج و توسعه روستایی، مروج دیده می‌شود که اجراکننده نهایی برنامه‌های ترویجی در صحنه عمل است. همان‌طور که «اوکلی» و «گارفورث»^۲ معتقدند «مروج» عنصر حیاتی تمام فعالیت‌های ترویجی است. مروج به معنای

1. Oakley
2. Garforth

اخص کلمه عامل اصلی فرآیند ترویج است. اگر مروج نتواند وظیفه ترویجی خود را به خوبی انجام دهد، هر قدر هم که برنامه‌های ترویجی خوب طراحی شده و روشهای مناسبی انتخاب گردیده و وسایل و امکانات لازم تأمین شده باشند، باز هدف آن محقق نخواهد شد. برای مروج نقشهای گوناگونی می‌توان قائل شد مانند معلم، مربی، رهبر، ارتباط‌دهنده، تسهیل‌کننده، واسطه، مشاور، دوست و ... (اوکلی و گارفورث، ۱۳۶۹). حال برای ایفای چنین نقشهایی و آن هم در یک شرایط دشوار، چه فنون و مهارتهایی را باید به کار برد؟ آیا مروجان فعلی، قادر به انجام چنین رسالتی هستند؟ آیا آنان آموزشهای لازم به منظور کسب مهارتهای مورد نیاز را دیده‌اند و آیا اصولاً تصمیم‌گیران امر و مدیران ترویج به رسالت سنگین مروجان و مهارتهایی که لازمه اشتغال در حرفه مقدس مروجی است واقف هستند؟ دردآور است اگر کارشناس ترویج یا مروج با اصول و اهداف ترویج نا آشنا باشد یا مهارت لازم در اجرای روشهای آن را نداشته باشد. اگر ترویج ضرورتی در راه توسعه کشاورزی است پس، باید مروج را همان‌گونه بشناسیم که باید باشد، نه آن‌طور که سیاست‌اداری ایجاب می‌کند. از این رو شاید ضروری باشد که «مروج» دوباره شناخته شود.

مقاله حاضر خلاصه‌ای است از طرحی پژوهشی که با همین عنوان در سال ۱۳۷۴ انجام شده است. در این مقاله ضمن معرفی مختصر موضوع تحقیق و بیان اهداف آن، اشاره‌ای به نقشها و وظایف مروجان شده و آن‌گاه مهارتهای حرفه‌ای مورد نیاز برای ایفای نقشها و وظایف مروجی مطرح گردیده و سپس ماحصل عملیات میدانی و تجزیه و تحلیل آماری انجام شده در مورد نمونه آماری انتخاب شده از بین مروجان کشاورزی استانهای همدان، کرمانشاه، کردستان و ایلام بیان شده است.

طرح موضوع

هدف کلی تحقیق حاضر عبارت است از بررسی مهارتهای حرفه‌ای مورد نیاز مروجان کشاورزی غرب کشور، که برای تحقق آن اهداف مشخص زیر پیگیری شد.

۱- بررسی نظری موضوع و تعیین نقشها، وظایف و مهارتهای حرفه‌ای مورد نیاز مروجان کشاورزی؛

۲- بررسی و شناخت ویژگیهای عمومی و خصوصیات جمعیت‌شناختی و پراکندگی جغرافیایی مروجان؛

۳- تعیین میزان اهمیت مهارتهای حرفه‌ای مورد نیاز منتخب از دیدگاه مروجان استانهای غرب کشور؛

۴- تعیین میزان نیازهای آموزشی مروجان برای ارتقاء مهارتهای حرفه‌ای از دیدگاه خود آنان؛

۵- تعیین روابط بین متغیرهای مستقل معین (مدرک تحصیلی، رشته تحصیلی، سابقه کار، گذراندن دروس ترویجی در دوره‌های آموزشی، انجام امور غیر ترویجی توسط مروجان، نظر مروجان درباره اهمیت مهارت‌های حرفه‌ای) با متغیر وابسته احساس نیاز آموزشی مروجان نسبت به مهارت‌های حرفه‌ای منتخب.

به منظور دستیابی به اهداف مزبور ابتدا از طریق تحقیق کتابخانه‌ای چهارچوب نظری موضوع تعیین شد و با استفاده از پرسشنامه، تحقیق میدانی انجام شد. سپس اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار S.P.S.S و به کارگیری روش‌های آماری مناسب (اعم از توصیفی و استنباطی) تجزیه و تحلیل و توصیف شدند و در نهایت روابط بین متغیرهای مورد نظر تعیین شد. جامعه آماری تحقیق، کلیه مروجان کشاورزی شاغل در استانهای همدان، کرمانشاه، ایلام و کردستان جمعاً به تعداد ۲۱۲ نفر است. برای انتخاب نمونه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای، از هر استان ۶۵ درصد مروجان کشاورزی به صورت تصادفی انتخاب گردیدند. بدین ترتیب نمونه آماری این تحقیق ۱۲۷ نفر در نظر گرفته شد. ابزار به کار رفته در این تحقیق پرسشنامه‌ای بود که طی آن مشخصات فردی پاسخگو و میزان اهمیت دانش و مهارت‌های حرفه‌ای منتخب پرسیده شد. روایی و اعتبار پرسشنامه از طریق نظرخواهی از تعدادی از استادان و صاحب‌نظران ترویج و همچنین انجام تست مقدماتی، حاصل شد. جمع‌آوری اطلاعات از نمونه آماری با همکاری و مساعدت مدیران آموزش و ترویج استانهای مورد نظر، به صورت حضوری صورت گرفت. در جمع‌آوری اطلاعات تمهیداتی به کار رفت تا حتی الامکان پاسخگویان پاسخهای صحیح و واقعی را ارائه نمایند. از تعداد ۱۲۷ نفر نمونه آماری، ۱۲۴ نفر به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. پس از بررسی ابتدایی پرسشنامه‌ها، ۷ مورد به علت مخدوش و غیرقابل استفاده بودن حذف گردید و بقیه بررسی و تجزیه و تحلیل شدند. در بیان نتایج حاصل از این تحقیق ابتدا نقشها و وظایف مروجان و همچنین مهارت‌های حرفه‌ای مورد نیاز که از طریق بررسی نظری موضوع و با استناد به منابع علمی متعدد تعیین گردیده‌اند، معرفی شد، سپس نتایج حاصل از تحقیقات میدانی و تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات جمع‌آوری شده ارائه گردید.

نقشها و وظایف مروج

برای مروج نقشهای گوناگونی می‌توان قائل شد، مانند معلم، مربی، رهبر، مبلغ، واسطه، مشاور، سازمان‌دهنده، مدیر، تسهیل‌کننده و دوست (اوکلی و گارفورث، ۱۳۶۹). مروج کشاورزی در واقع فرد بیگانه‌ای است که برای مدت محدودی برای خدمت به جامعه‌ای روستایی که به او تعلق ندارد اعزام می‌شود. گاهی روستاییان با تصور اینکه مروج کارمند

دولت است، نقش او را مانند مأمور دولت می‌دانند که از قدرت دولتی برای وادار کردن مردم روستا به انجام کارهایی که دلخواه دولت است استفاده می‌کند، در حالی که اگر او را در نقش یک آموزگار می‌دیدند بسیار بهتر بود (کرمی و فنایی، ۱۳۷۳). در واقع نقش مروج کشاورزی، صرفاً یک نقش نیست، بلکه مجموعه‌ای از نقشهاست. گاهی در ارتباط با هر گروه ویژه‌ای از مردم، نقش خاصی باید ایفا شود و زمانی دیگر، مروج بایستی در ارتباط با همان افراد نقشهای مختلف دیگری را اجرا کند (همان).

«شهبازی» برای مروج پنج نقش اساسی قائل است که عبارت‌اند از: روشنگر، انگیزشگر، آموزشگر، تحولگر، پژوهشگر (شهبازی، ۱۳۷۲). «گراول» و «تامبر» برای مروج نقشهای زیر را تعیین می‌کنند: راهنمایی و آموزش مردم، ایجاد انگیزه در مردم، تشویق مردم به مشارکت فعال، مردمی نمودن برنامه، بالا بردن توان تصمیم‌گیری مردم، به وجود آوردن تحولات باثبات، پرورش رهبریت محلی، توسعه گروهها و سازمانهای روستایی، تقویت حس اعتماد به نفس در مردم (گراول و تامبر، ۱۳۷۰).

«اوکلی و گارفورث» نقش و رسالت مروج را در دو طبقه گسترده دسته‌بندی می‌کنند: دانش / ارتباط / نوآوری و آموزشگر / مجری / سازمان‌دهنده (اوکلی و گارفورث، ۱۳۶۹). «کلار» و «بنتز» نیز نقشهایی چون آموزش‌دهنده، تسهیل‌کننده، سازمان‌دهنده و رهبری را برای مروج نام برده‌اند (کلار و بنتز، ۱۹۸۹).

از آنجایی که وظیفه اصلی مروج، راهنمایی و آموزش مردم است که با هدف ایجاد تغییر و تحول مطلوب در بین فراگیران صورت می‌گیرد، از این رو با استناد به مطالب گفته شده و همچنین تحقیقات «راجرز» و «شومیکر» وظایفی که مروج در نقش یک تحولگر و مأمور تغییر باید انجام دهد به قرار زیر انتخاب و معرفی می‌شوند:

شناخت موقعیت، برقراری رابطه، برانگیزی حس نیاز به تغییر، تشخیص مسئله، برنامه‌ریزی، روشنگری، انگیزشگری، آموزشگری، تحولگری، تثبیت تغییر، ایجاد خوداتکایی، توسعه گروهها و سازمانهای روستایی (راجرز و شومیکر، ۱۳۶۹).

3. Grewall
4. Tumber
5. J.B. Claur
6. R.P. Bentz
7. Rogers
8. Shoemaker

مهارت‌های حرفه‌ای مورد نیاز مروجان

با بررسی منابع علمی موجود و در دسترس و با در نظر گرفتن نقشها و وظایف مروج، مهارت‌های حرفه‌ای مورد نیاز مروج در ده گروه شناسایی شد. قبل از طرح این ده مهارت، به این نکته اشاره می‌شود که عامل اصلی ترویج یعنی مروج، در وهله اول باید شناخت کاملی از مکتب ترویج داشته باشد و فلسفه و اصول و اهداف آن را دقیقاً بشناسد. «شهبازی» تسلط مروج به اصول فلسفه وجودی ترویج و اهداف آن را ضروری می‌داند (شهبازی، ۱۳۷۲). همچنین «گراول و تامبر» نیز داشتن آگاهی کامل از اصول ترویج را برای مروج لازم دانسته‌اند. اما آنچه اینجا مطرح می‌شود دانش، اطلاعات و تواناییهایی است که بیشتر جنبه کاربردی در حرفه مروجی دارند، نه جنبه دانشی و شناختی صرف، از این رو اطلاق لفظ «مهارت» به آنها قابل توجیه است. این مهارتها عبارت‌اند از:

۱- جامعه‌شناسی روستایی: مروج به منظور «شناخت موقعیت» که از وظایف اوست باید از ساخت اجتماعی جامعه مطلع باشد؛ او می‌باید محیط زندگی و اشتغال روستاییان (ارباب رجوع خود) را بشناسد، با روابط درون فAMILI و برون قبیله‌ای روستاییان آشنا باشد، از فرهنگ سنتی مردم و به خصوص از ارزشها، آداب، سنن، عادات و رسوم محلی جامعه روستایی نیز آگاه باشد (همان). این گونه تواناییها در قالب دانشی به نام جامعه‌شناسی روستایی قابل فراگیری است.

۲- مهارت در برقراری ارتباط: برای هر مروج برقراری ارتباط با ارباب رجوع ترویجی اقدامی ضروری برای موفقیت برنامه‌های تغییر است. بنابراین مروج باید مهارت انجام چنین اقدامی را داشته باشد.

۳- پژوهشگری (توانایی در مسئله‌یابی و تجزیه و تحلیل مسائل): شناخت نیازها، خواسته‌ها و علائق کشاورزان و تمیز آنها از یکدیگر می‌باید برای مروجان حائز اهمیت باشد. ارزیابی این سه مورد می‌باید منتج به شناخت مسائل و مشکلات مرتبط با کشاورزان گردد (کامپتون، ۱۹۸۹).

۴- مهارت در برنامه‌ریزی: مروج برای ایجاد تغییر و تحول مطلوب و حل مسائل و مشکلات کشاورزان باید برنامه‌ریزی کند و مهارت انجام چنین کاری را هم باید داشته باشد.

۵- نوآوری: انتشار ایده‌های نو در جوامع کشاورزی یکی از مهم‌ترین وظایفی است که ترویج به عهده دارد، که در این خصوص نیز مروجان باید مهارت لازم را داشته باشند. توفیق برنامه‌های ترویجی بستگی به رعایت مراحل لازم در اشاعه پدیده جدید مورد نظر، توسط مجریان دارد (ملک محمدی، ۱۳۶۲).

۶- روانشناسی یادگیری: آموزش ترویج بدون توجه به جنبه‌های روانی فرد امکان‌پذیر

نیست. به بیان دیگر چنانچه آموزشگران نسبت به جنبه‌های روانشناختی ناآگاه باشند، کار آموزشی آنان که می‌باید منجر به ایجاد تغییرات در اجتماع شود، غیرممکن می‌گردد (گراول و تامبر، ۱۳۷۰).

۷- **تکنولوژی آموزشی**: امروزه ثابت شده است که آموزشی موفق است که مبتنی بر تکنولوژی آموزشی باشد (احدیان، ۱۳۶۹). در بیان وظایف مروج به نقشهای روشنگری، آموزشگری، انگیزشگری و تحولگری او اشاره شد. ایفای هر کدام از این وظایف، در واقع امری آموزشی را می‌طلبد، از این رو مروج باید یک تکنولوژیست آموزشی باشد.

۸- **ارزشیابی**: ارزشیابی یکی از جنبه‌های مهم فعالیت‌های ترویجی بوده و در واقع جزء لاینفک هر گونه برنامه ترویجی است (گراول و تامبر، ۱۳۷۰). مروج باید بتواند نتایج حاصل از برنامه‌های آموزشی را ارزیابی نموده و براساس آن در توسعه و تکمیل برنامه‌های آموزشی خود بکوشد (ملک محمدی، ۱۳۶۲).

۹- **مدیریت**: مروج باید مدیر و برنامه‌ریزی خیره در حیطه فعالیت‌های خود باشد (شهبازی، ۱۳۷۲). «ملک محمدی» نیز مدیریت را علم و مهارتی می‌داند که در استفاده صحیح و کنترل و هدایت مفید عوامل مؤثر در انجام هر فعالیت اعم از نیروی انسانی یا منابع مادی و غیره به کار گرفته می‌شود و یکی از ارکان اصلی در شرح وظایف مروج است (همان).

۱۰- **رهبری**: رهبری یعنی توانایی مدیر در اثرگذاری بر رفتار زیردستان (بافورد، ۱۳۷۳).

نگرش وضعی در آموزش‌های ترویجی و داوطلبانه بودن مشارکت فراگیران ایجاب می‌کند عاملان ترویج کشاورزی در قالب رهبران فنی و عوامل متحول‌کننده فرهنگ روبنایی تولیدات کشاورزی برای رشد جامعه فراگیران بکوشند (ملک محمدی، ۱۳۶۵).

نتایج حاصل از تحقیقات میدانی

ویژگیهای عمومی مروجان

مروجان مورد مطالعه از نظر سنی نسبتاً جوان محسوب می‌شوند. میانگین سنی آنها ۳۴/۸ سال است و اکثریت آنان زیر ۳۶ سال سن دارند. مدرک تحصیلی ۶۴/۴ درصد آنان دیپلم و ۳۳/۹ درصد فوق دیپلم است. رشته تحصیلی ۶۵/۴ درصد کشاورزی و بقیه غیرکشاورزی است. اکثر افراد یعنی ۷۴ درصد زیر ۱۶ سال سابقه کار دولتی دارند. ۱۴/۵ درصد از مروجان از وزارت جهاد سازندگی و ۶ درصد از سایر نهادها به وزارت کشاورزی منتقل شده‌اند. سابقه مروجی نمونه آماری، ۱ تا ۲۸ سال است. بیشترین فراوانی (۲۷/۶ درصد) مربوط است به گروهی که بین ۶-۴ سال سابقه مروجی دارند. ۵۴/۴ درصد از پاسخگویان کارمند رسمی وزارت کشاورزی و بقیه قراردادی هستند. ۲۴/۸ درصد بومی دهستان محل خدمت، ۴۷/۲

درصد بومی شهرستان حوزه خدمتی و ۲۱/۶ درصد بومی استان حوزه محل خدمتی هستند. ۶۱/۶ درصد از پاسخگویان در محل خدمت ساکن و بقیه ساکن نیستند. ۷۰/۱ درصد افراد هیچ آموزشی در ارتباط با ترویج در دوره‌های بدو خدمت ندیده‌اند. هر چند اکثریت افراد (۸۹ درصد) دوره‌های آموزش ضمن خدمت را طی کرده‌اند، اما فقط ۶۲/۲ درصد از آنان (نمونه آماری) دروس مربوط به ترویج را در چنین دوره‌هایی فرا گرفته‌اند. درصد افراد آموزش دیده و موضوع آموزش داده شده در دوره‌های بدو خدمت و ضمن خدمت به این شرح است:

۴۸/۸ درصد شناخت ترویج و کلیات آن، ۳۸/۶ درصد جامعه‌شناسی روستایی، ۳۴/۶ درصد مهارت برقراری ارتباط، ۸/۷ درصد روانشناسی یادگیری، ۹/۹ درصد برنامه‌ریزی ترویجی، ۱۸/۹ درصد تکنولوژی آموزشی، ۱۵/۷ درصد ارزشیابی برنامه‌های ترویجی، ۱۷/۳ درصد مدیریت، ۱۸/۱ درصد رهبری و ۵۲ درصد مهارت در امور کشاورزی. از جمله نتایج تأسف‌آور این بررسی این بود که ۹۰/۳ درصد از افراد گفتند که غیر از مروجی امور دیگری نیز به آنها محول می‌شود و تنها ۹/۷ درصد افراد چنین موضوعی را نفی کردند. ۹۵/۸ درصد از پاسخگویان گفته‌اند که ۱۰ تا ۹۹ درصد از وقت خود را صرف امور غیر ترویجی می‌کنند و تنها ۴ درصد افراد گفته‌اند که فقط کار ترویجی می‌کنند، یعنی به طور متوسط ۴۳/۶ درصد وقت مروجان مورد مطالعه در این تحقیق، صرف امور غیر ترویجی می‌شود.

میزان اهمیت دانش و مهارت‌های حرفه‌ای از دیدگاه مروجان

از دیدگاه نمونه آماری مورد مطالعه، هر ۱۲ نوع دانش و مهارتی که برای مروجان ضروری معرفی شده است، واجد اهمیت است. در این بین بیشترین اهمیت به مهارت در کشاورزی بامیانگین ۳/۶۸ و کمترین اهمیت به روانشناسی یادگیری با میانگین ۳/۱۷ تعلق گرفت. جدول ۱ بیانگر نتیجه این بررسی است.

نیازهای آموزشی مروجان

نیاز آموزشی مروجان به هر ده نوع مهارت حرفه‌ای معرفی شده، در حد متوسط ابراز شده است. میانگین احساس نیاز آموزشی نمونه آماری مطالعه شده نسبت به این مهارتها به ترتیب اولویت در جدول ۲ آورده شده است.

بررسی روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته

به منظور تعیین روابط بین متغیر وابسته «احساس نیاز آموزشی مروجان» و متغیرهای مستقل مورد نظر با استفاده از روشهای آمار تحلیلی، میزان وابستگی هر یک از متغیرهای وابسته انتخابی به متغیرهای مستقل مورد نظر تعیین گردید. در این بررسیها از آزمونهای آماری مناسب مانند آزمون T، رگرسیون، تجزیه واریانس و آزمون مجذور کا، استفاده شد.

در این آزمون‌ها مجموعاً ارتباط ۹۰ متغیر وابسته با ۹۰ متغیر مستقل بررسی شد. خلاصه نتایج آزمون‌های انجام شده در جدول ۳ دیده می‌شود.

جدول ۱- اولویت‌بندی ضرورت و اهمیت دانش و مهارت‌های حرفه‌ای از دیدگاه مروجان

ردیف	مهارت مورد نیاز	اهمیت	ضرورت
۱	مهارت کشاورزی	۳/۶۸	۰/۷۴۷
۲	شناخت ترویج و کلیات آن	۳/۵۶۸	۰/۶۸۸
۳	برنامه‌ریزی ترویجی	۳/۵۴۹	۰/۶۴۴
۴	مهارت در برقراری ارتباط	۳/۴۸۸	۰/۸۶۲
۵	مدیریت	۳/۴۴۵	۰/۱۸۹
۶	نوآوری	۳/۳۸۳	۰/۸۶۱
۷	جامعه‌شناسی روستایی	۳/۳۷۴	۰/۸۵۳
۸	رهبری	۳/۳۴۵	۰/۸۳۸
۹	تکنولوژی آموزشی	۳/۲۸	۰/۷۵۷
۱۰	ارزشیابی	۳/۲۵۲	۰/۸۶۸
۱۱	مسئله‌یابی و تجزیه و تحلیل مسائل	۳/۲۰۸	۰/۸۲۹
۱۲	روانشناسی یادگیری	۳/۱۷۴	۰/۹۶۳

(منبع: یافته‌های تحقیق)

جدول ۲- میانگین احساس نیاز آموزشی مروجان به مهارت‌های حرفه‌ای دهگانه به ترتیب اولویت

ردیف	مهارت مورد نیاز مروج	میانگین
۱	برنامه‌ریزی ترویجی	۲/۲۳۵
۲	نوآوری	۲/۲۱۴
۳	مسئله‌یابی و تجزیه و تحلیل مسائل	۲/۱۸۸
۴	تکنولوژی آموزشی	۲/۰۸
۵	ارزشیابی	۲/۰۶۲
۶	روانشناسی یادگیری	۲/۰۳۹
۷	مهارت در برقراری ارتباط	۲/۰۰۸
۸	مدیریت	۱/۸۹۱
۹	رهبری	۱/۸۷۷
۱۰	شناخت موقعیت موجود (جامعه‌شناسی روستایی)	۱/۸۶

(منبع: یافته‌های تحقیق)

جدول ۳ - خلاصه نتایج آزمونهای تعیین روابط میان متغیرهای مستقل و وابسته

متغیرهای مستقل	متغیرهای وابسته	میانگین نظر	تجزیه واریانس	تجزیه واریانس	T	T	T	T	مجموع کا
مهارت در شناخت موقعیت موجود	مهارت در شناخت موقعیت موجود	مهارت	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
		مهارت	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مهارت در برقراری ارتباط	مهارت در برقراری ارتباط	مهارت	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
		مهارت	۱	$(\alpha = -/0.6)$	۰	۰	۰	۰	۰
مسئله‌های و تجربه و تحلیل مسائل	مسئله‌های و تجربه و تحلیل مسائل	مهارت	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
		مهارت	۱	$(\alpha = -/0.6)$	۰	۰	۰	۰	۰
برنامه‌ریزی آموزشی	برنامه‌ریزی آموزشی	مهارت	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
		مهارت	۱	$(\alpha = -/0.6)$	۰	۰	۰	۰	۰
تولیدی	تولیدی	مهارت	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
		مهارت	۱	$(\alpha = -/0.6)$	۰	۰	۰	۰	۰
روانشناسی یادگیری	روانشناسی یادگیری	مهارت	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
		مهارت	۱	$(\alpha = -/0.6)$	۰	۰	۰	۰	۰
تکنولوژی آموزشی	تکنولوژی آموزشی	مهارت	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
		مهارت	۱	$(\alpha = -/0.6)$	۰	۰	۰	۰	۰
ارزشیابی	ارزشیابی	مهارت	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
		مهارت	۱	$(\alpha = -/0.6)$	۰	۰	۰	۰	۰
شایستگی	شایستگی	مهارت	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
		مهارت	۱	$(\alpha = -/0.6)$	۰	۰	۰	۰	۰
تجزیه و تحلیل	تجزیه و تحلیل	مهارت	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
		مهارت	۱	$(\alpha = -/0.6)$	۰	۰	۰	۰	۰

۰ = بدون ارتباط معنی دار
 (تصحیح: یافته‌های معنی)

۱ = دارای ارتباط معنی دار

نتایج تحقیق

خلاصه نتایج به دست آمده از عملیات میدانی تحقیق حاضر به قرار زیر است:

- ۱- وضعیت سنی مروجان برای دیدن آموزش مناسب است؛
- ۲- مدرک تحصیلی اکثریت مروجان مناسب است (فوق دیپلم: ۶۴/۴ درصد)؛
- ۳- رشته تحصیلی اکثریت مروجان کشاورزی است (۶۵/۴ درصد) (ولی همه مروجان باید تحصیل کرده کشاورزی باشند)؛
- ۴- وضعیت سوابق کار دولتی و مروجی مروجان برای دیدن آموزش مناسب است؛
- ۵- ۵۴/۴ درصد از مروجان استخدام رسمی و بقیه قراردادی هستند؛
- ۶- ۲۴/۸ درصد از مروجان بومی دهستان محل خدمتشان هستند؛
- ۷- ۶۱/۶ درصد از مروجان ساکن محل خدمت خود هستند و بقیه تا محل کار، رفت و آمد می‌کنند؛
- ۸- ۷۰/۱ درصد مروجان در دوره‌های بدو خدمت شرکت داشته‌اند؛
- ۹- ۳۹/۴ درصد از مروجان هیچ آموزشی درباره ترویج در دوره‌های بدو خدمت ندیده‌اند؛
- ۱۰- ۸۶ درصد از مروجان در دوره‌های آموزش ضمن خدمت شرکت نموده‌اند؛
- ۱۱- ۶۲/۲ درصد از مروجان آموزشهای مربوط به ترویج را در دوره‌های ضمن خدمت دیده‌اند؛
- ۱۲- علی‌رغم اینکه مروجان باید هر ده نوع مهارت‌های حرفه‌ای را در دوره‌های آموزش بدو خدمت یا ضمن خدمت فرا گرفته باشند ولی نتیجه بررسی نشان می‌دهد که در مورد هیچ یک از ده مهارت منتخب، تعداد کسانی که آموزشی راجع به آن مهارت دیده‌اند به ۵۰ درصد نمی‌رسد (میانگین ۲۳۴ درصد)؛
- ۱۳- بیش از ۹۰ درصد مروجان، کارهای غیر ترویجی نیز انجام می‌دهند؛
- ۱۴- به طور متوسط ۴۳/۶ درصد وقت مروجان صرف امور غیر ترویجی می‌شود؛
- ۱۵- مروجان به ضرورت و اهمیت مهارت‌های حرفه‌ای معتقدند ولی به مهارت در کشاورزی اهمیت بیشتری می‌دهند. این موضوع می‌تواند ناشی از عدم وقوف کامل و شناخت واقعی آنان نسبت به مهارت‌های حرفه‌ای باشد؛
- ۱۶- ابراز نیاز آموزشی مروجان به هر ده نوع مهارت حرفه‌ای در حد متوسط بوده است؛
- ۱۷- بین هیچ یک از مهارت‌های حرفه‌ای منتخب و متغیرهای مستقل سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، سابقه کار مروجان و انجام امور غیر ترویجی ارتباط معنی داری وجود ندارد؛
- ۱۸- ارتباط معنی داری بین مهارت‌های حرفه‌ای به غیر از مهارت تکنولوژی آموزشی و گذراندن دروس ترویجی در دوره‌های بدو خدمت وجود ندارد؛

۱۹- بین نظر مروجان دربارهٔ ضرورت مهارت‌های برقراری ارتباط، برنامه‌ریزی، روانشناسی یادگیری و رهبری، و احساس نیاز آموزشی نسبت به آنها، همبستگی مثبتی وجود دارد؛
۲۰- به غیر از مهارت‌های شناخت موقعیت موجود، مدیریت، و رهبری در بقیهٔ موارد بین احساس نیاز آموزشی مروجان نسبت به این مهارت‌ها و میانگین نظر آنها نسبت به کل ده نوع مهارت‌های حرفه‌ای منتخب، همبستگی مثبتی وجود دارد؛ یعنی هر چقدر مروجان نسبت به اهمیت و ضرورت مهارت‌ها واقف باشند، احساس نیاز آموزشی بیشتری می‌کنند.

نتیجه‌گیری کلی از آمار تحلیلی

به نظر می‌رسد اشتغال مروجان به امور غیر ترویجی باعث شده است که آنان از ترویج علمی فاصله گرفته و از مسائل حرفه‌ای ترویج دور مانده و نتوانند ترویج واقعی را شناخته و در عمل اجرا نمایند و به این سبب احساس نیاز آموزشی همهٔ مروجان اعم از دیپلم و فوق دیپلم، تحصیل کردهٔ رشته کشاورزی و غیرکشاورزی، آموزش دیده و آموزش ندیده نسبت به مهارت‌های حرفه‌ای در حد متوسط ابراز شده است.

پیشنهادها

- ۱- با توجه به وجود عوامل مثبتی مانند وضعیت سنی و سنوات خدمت دولتی، سرمایه‌گذاری آموزشی در مورد مروجان قطعاً می‌تواند سودآور باشد.
- ۲- در شرایط کنونی هر مروج کشاورزی باید علاوه بر دارا بودن مهارت‌های حرفه‌ای، از نظر علوم کشاورزی نیز در وضعیت مناسبی باشد، از این رو اگر در جهت تکمیل تحصیلات دارندگان مدرک دیپلم یا جایگزینی آنها تدبیری اندیشیده شود بسیار مناسب است.
- ۳- مروجانی که قراردادی هستند به علت عدم تضمین شغلی نمی‌توانند تعلق خاطر زیادی نسبت به حرفهٔ خود پیدا نمایند. بنابراین پیشنهاد می‌شود در جهت تثبیت وضعیت استخدامی آنان (۴۵/۶ درصد) اقدام شود.
- ۴- در حرفهٔ مروجی، علاقه‌مندی به محیط روستا و کشاورزی واجد اهمیت است که این علاقه در افراد بومی بیشتر است (متأسفانه فقط ۲۴/۸ درصد نمونه آماری، بومی محل خدمتی هستند) از این رو در به‌کارگیری مروجان جدید باید به این موضوع توجه شود.
- ۵- در حرفهٔ مروجی، محدودیت زمانی برای انجام وظیفه وجود ندارد پس باید تمهیداتی در جهت سکونت مروجانی که در محل خدمت، ساکن نیستند در نظر گرفته شود که قطعاً نتیجه بخش خواهد بود.
- ۶- هیچ مروجی نباید بدون آموزش قبلی در کسوت مروجی درآید که ضروری است به

این مهم نیز توجه بیشتری شود.

۷- داشتن زمینه‌های دانشی مربوط به ترویج و توانایی در مهارت‌های حرفه‌ای این شغل برای هر مروجی ضروری است. از این رو در دوره‌های آموزش بدو خدمت حتماً باید مروجان، این نوع دانش و مهارت‌ها را فرا گیرند. همچنین در دوره‌های ضمن خدمت نیز باید نسبت به بازآموزی و تکمیل این‌گونه دانش و مهارت‌ها اهتمام شود.

۸- واگذاری امور غیر ترویجی به مروجان با نقش‌های تعیین شده برای او در تعارض است، مخل کار اوست، از اعتبار ترویج و مروج می‌کاهد، باعث سردرگمی ارباب رجوع می‌شود از این رو از ارجاع امور غیر ترویجی به مروجان باید به شدت اجتناب کرد.

۹- اولین آموزشی که به مروجان داده می‌شود باید ضرورت و اهمیت ترویج و معرفی شغل ترویج و بالاحص ضرورت مهارت‌های حرفه‌ای باشد تا آنان با انگیزه بیشتری به دنبال یادگیری مهارت‌های حرفه‌ای باشند.

۱۰- با توجه به نیاز آموزشی ابراز شده از طرف مروجان نسبت به مهارت‌های حرفه‌ای، باید برنامه‌ریزی لازم در جهت آموزش این گونه مهارت‌ها به آنان به عمل آید تا مروجان با داشتن دانش و مهارت‌های لازم در زمینه ترویج و حرفه مروجی، و با بهره‌گیری از زمینه‌های مساعدی که برای انجام امور ترویجی فراهم می‌شود، بتوانند با اعتقاد و علاقه‌مندی به این حرفه مقدس پردازند.

منابع

- ۱- احدیان، م. (۱۳۶۹)، *مقدمات تکنولوژی آموزشی*. تهران: نشر و تبلیغ بشری.
- ۲- اوکلی، پ. و گارفورث، ک. (۱۳۶۹)، *راهنمای آموزش ترویج*. ترجمه محمدحسین عمادی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت جهاد سازندگی.
- ۳- راجرز، ای. ام. و شومیکر، اف. اف. (۱۳۶۹)، *رسانش نوآوریها*. ترجمه عزت الله کرمی و ابوطالب فنایی، شیراز: دانشگاه شیراز.
- ۴- شهبازی، الف. (۱۳۷۲)، *توسعه و ترویج روستایی*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۵- کامپیون، جی. ال. (۱۹۸۹)، «تکامل برنامه ترویج». در: برتون سوان سون (۱۳۷۰)، *مرجع ترویج کشاورزی*. ترجمه اسماعیل شهبازی و احمد حجازان، تهران: سازمان ترویج کشاورزی.
- ۶- کرمی، ع. و فنایی، الف. (۱۳۷۳)، *بررسی نظریه پردازیها در ترویج*. تهران: وزارت جهاد سازندگی، معاونت ترویج و مشارکت مردمی.
- ۷- کلار، جی. بی. و بنتز، ام. (۱۹۸۹)، *تقویت ساختار و وظیفه ترویج کشاورزی*. در: برتون سوان سون (۱۳۷۰)، *مرجع ترویج کشاورزی*. ترجمه اسماعیل شهبازی و احمد حجازان، تهران: سازمان ترویج کشاورزی.
- ۸- گراول، آی. اس. و تامبر، آر. اس. (۱۳۷۰)، *مقدمه ای بر آموزش ترویج*. ترجمه سیروس سلمان زاده، اهواز: دانشگاه شهید چمران.
- ۹- ملک محمدی، الف. (۱۳۶۲)، *مبانی ترویج*. تهران: انتشارات نشر دانشگاهی.
- ۱۰- ملک محمدی، الف. (۱۳۶۵)، «مدیریت علمی و نقش مهارتهای حرفه ای کارگزاران ترویج کشاورزی در تجلی نقش فنی اجتماعی آنان». در گزارش تفصیلی سومین سمینار علمی ترویج کشاورزی کشور. تهران: سازمان ترویج کشاورزی.